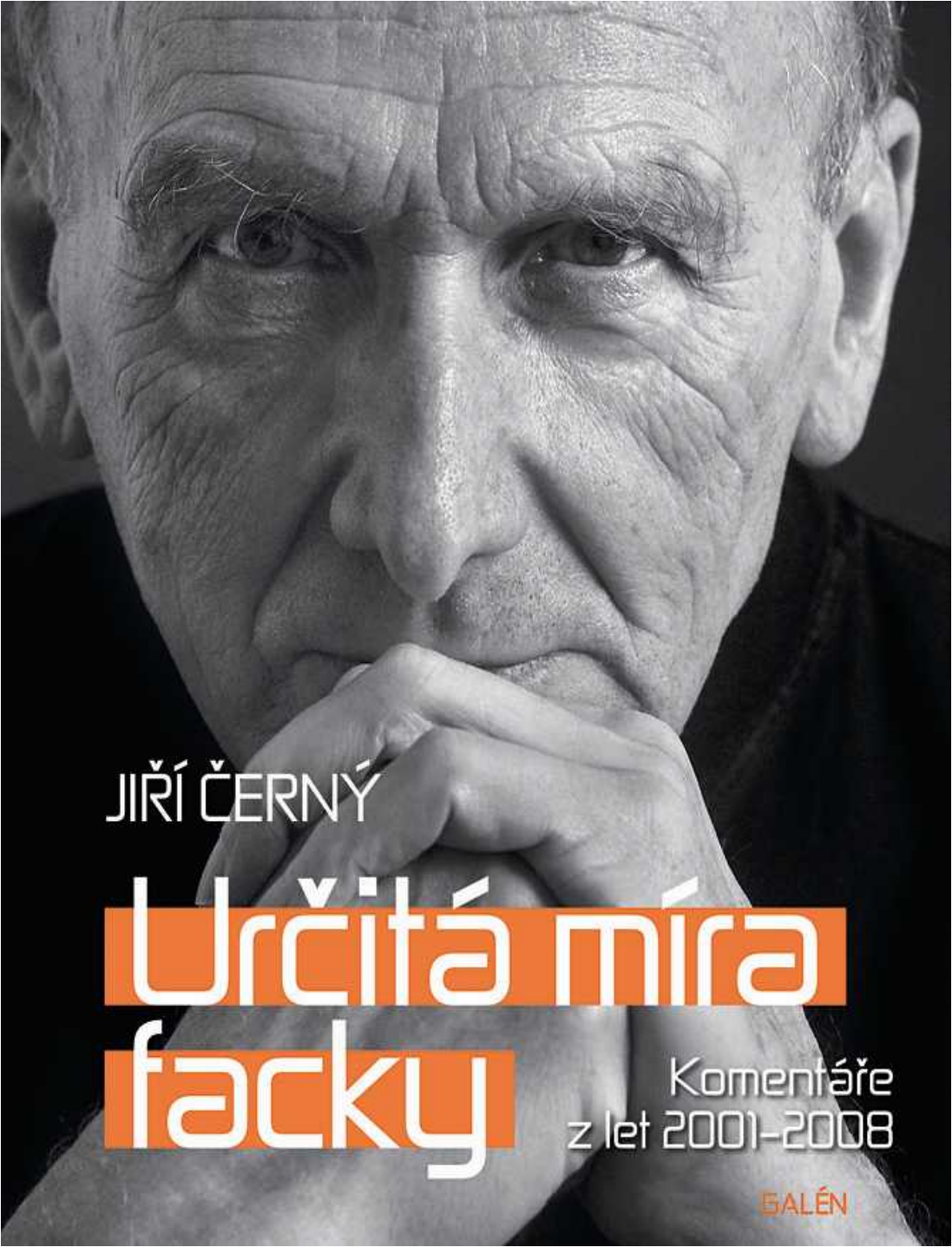
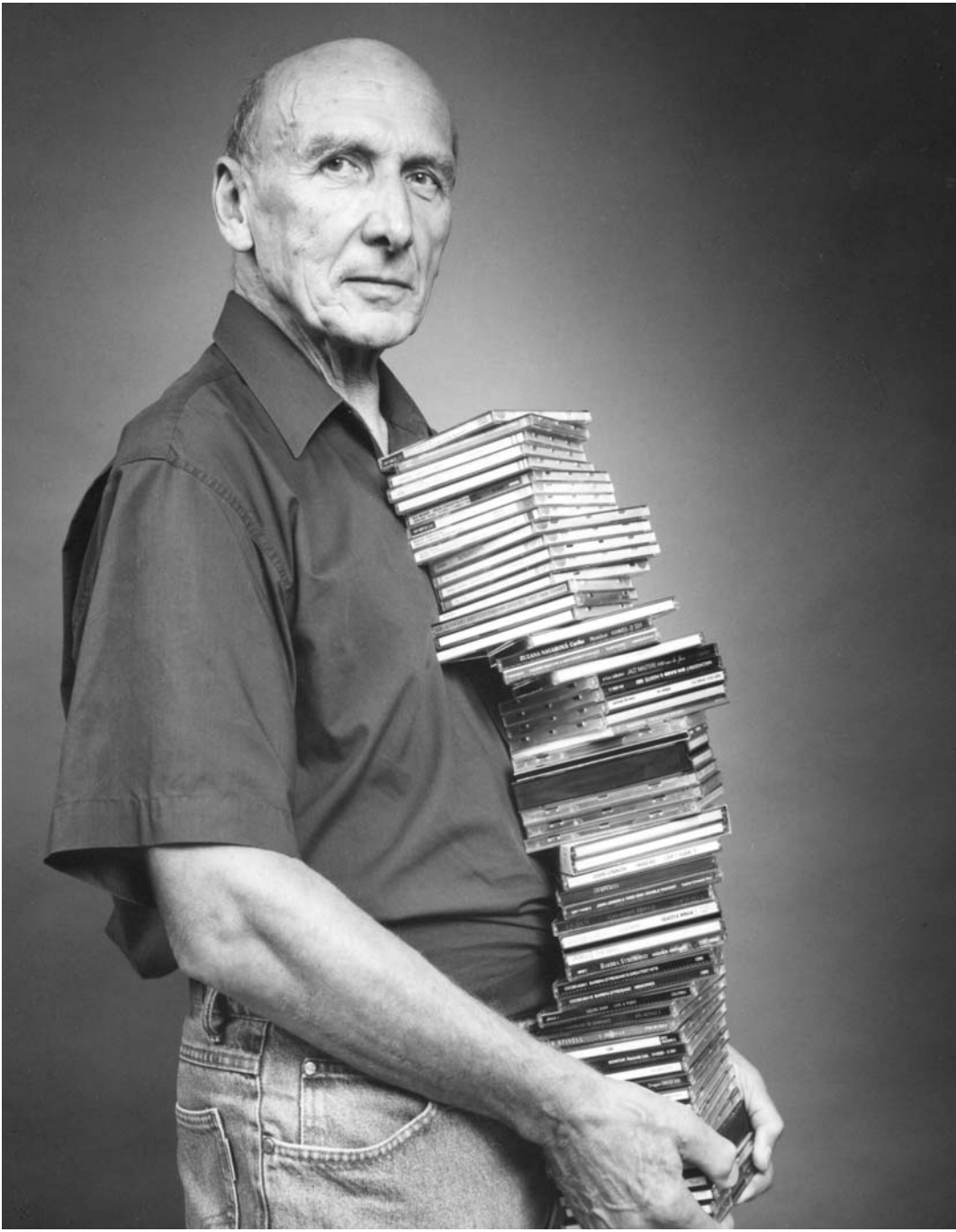

JIŘÍ ČERNÝ
Určitá míra facky
Komentáře z let 2001–2008
GALÉN

GALEN

JIŘÍ ČERNÝ

Určitá míra facky

JIŘÍ ČERNÝ

Určitá míra facky

Komentáře
z let 2001–2008

GALÉN

Všechna práva vyhrazena.
Tato publikace ani žádná její část nesmí být reprodukována, uchovávána v rešeršním systému nebo přenášena jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, elektronického, fotografického či jiného záznamu) bez předchozího souhlasu nakladatelství.

© Jiří Černý, 2010
Photos © Karel Cudlín, Michal Tůma, 2010
© Galén, 2010

ISBN 978-80-7262-668-7

Vrah, co mě nadchl

„Oni z tebe udělají marxistu," varovala mě před pedagogy z filozofické fakulty studentka Nina Štulcová, která se jich v roce 1955 už naposlouchala dost. Shovívavě jsem se na svou krásnou evangeličku usmál, mladistvě jistý svým opovržením vůči všem totalitám.

Za pět let ze mě udělali něco horšího: hlupáka, který věřil, že komunismus je dobrá myšlenka, kterou pokazili zlí jedinci. A že kdyby Lenin nezemřel tak nešťastně brzy… Nadšeně jsem si v jeho polemikách podtrhával zvláště vtipné útoky proti Plechanovovi, Kautskému a jiným. Netrklo mě ani to, že Lenin často spotřeboval dlouhou kapitolu, aby vyvrátil odpůrcův názor, z něhož citoval pouhé dvě tři věty a který jsem si nikde nemohl přečíst celý.

Začal jsem pracovat v novinách a pral jsem se tam o svobodu sportovců, bigbíťáků a spisovatelů s tupými stranickými funkcionáři. Právě proti nim jsem se oháněl Leninem. Ještě začátkem šedesátých let jsem v Mladém světě vyfantazíroval ráčkujícího vůdce ruských proletářů, jak se šplhá na Rysy.

Byl jsem zkrátka přesně oním typem upřímného, nestranického a zdánlivě nadstranického intelektuála, pro nějž se vžil výraz „užitečný idiot". Užitečný komunistické diktatuře. (Která Leninovými slovy „není nic jiného než zvláštní klacek".) Jenže to vím až dnes.

„Někdy mě napadá, že to zlo začal už Lenin," šeptal mi v prosinci 1963 na procházce noční Moskvou šéfredaktor Sovětského sportu Saša Tokarev, jehož otce, pouhého nadporučíka, zastřelili během stalinských čistek ve třicátých letech. Co mi ale ještě trvalo let, těžko dostupných článků, vypůjčených knížek i dalších osobních setkání, než jsem pochopil, že prvním masovým vrahem sovětských spoluobčanů nebyl bandita Džugašvili-Stalin, ale profesor Uljanov-Lenin, který mě kdysi okouzlil svou ironií a neúprosnou logikou. To on už — aniž by osobně vzal do ruky revolver — vraždil carskou rodinu i s dětmi, kronštadtské námořníky, nepoddajné statkáře, obtížné diskutéry.

Ovšemže kromě toho jako všichni diktátoři způsobil i důležitá dobra. Některé umělce (také užitečné idioty?) dokonce před smrtí zachránil, přinejmenším před smrtí hladem. Ale k těmto vědomostem bylo snadné se dostat i za prezidento-tajemníkování Novotného a Husáka. Zatímco Solženicynovu knihu *Duben 1917*, s podrobným vylíčením Leninovy vlastizrady během první světové války, se mi kamarád Franta Rudl pokoušel provézt z Vídně v krabici s mycím práškem. Neprovezl, mikulovský celník bděl.

Bdí i naši staronoví čeští komunisté. Ve svém kalendáři významných osobností připomínají Lenina obrázkem, letopočtem a profesorovým citátem „Pravda nesmí záviset na tom, komu bude sloužit.“ Kdeže vrah a diktátor?

(MF DNES, 7. 8. 2001)

Kryl by se zděsil

Během listopadového převratu 1989 se v pražských ulicích objevil nápis „Karle Kryle, už neryjeme drškou v zemi“. Po čtrnácti dnech sem přijel i autor parafrázované písničky *Pasážová revolta*. Ale už za tři roky se rozhodl zase odjet, třebaže tentokrát ne natrvalo. „…budu dál dělat to, co považuji za nutné, ale už to rozhodně nebude… řekněme suplování občanské statečnosti jiných lidí,“ řekl v květnu 1993. „Chodí mně dopisy od lidí, co mě mají rádi, a píšou: Pane Kryle, neopouštějte nás. To mě děsí.“

Minulou středu na podstavec Myslbekova svatého Václava, rovnou pod chorálovou výzvu „Nedej zahynouti nám i budoucím“ kdosi napsal „Karle Kryle, už zase ryjeme drškou v zemi“. Soudím, že by moravského písničkáře tato stížnost ke svatému Krylovi, k níž nebylo občanské statečnosti potřeba ani za mák, opět zděsila.

Snad jsem ho trochu znal, mysleli si to i jeho rodiče. Taky jsem mu sestavil pět jeho alb. Kryl určitě patřil k nejurputnějším kritikům polistopadových poměrů, hlava nehlava napadal kdekoho od prezidenta, premiéra a velvyslankyň až po hudebníky a své kamarády, mne nevyjímaje — ale nefňukal. Někdy se hlásil k moravistům, jindy zpíval na shromáždění sociálních demokratů, do novin psal politické komentáře, věnoval statisíce na vybavení dětské nemocnice, účinkoval za vysoké honoráře, ale i zadarmo. Neochvějné bylo jeho katolictví, nikdy se nesmířil s rozpadem Československa. Soudil se o své australské nahrávky, kupoval v Praze byt a nepamatuji, že by se někdy oháněl svými nezměrnými zásluhami v boji proti komunistické totalitě.

Nejde vůbec o to, na čí straně Karel Kryl kdy stál a jak to ovlivnilo jeho nové písničky. Důležité je, že na své představě skutečné demokracie pracoval jak bobr. V tom byl stejně důsledný, jako když uprostřed nadějí pražského jara 1968 psal *Pasážovou revoltu*. Zatímco tehdejší kytičkoví hippies v pasáži Platýz radostně naslouchali Hutkovi a Třešňákovi, Kryl sebeszíravě veršoval

„nadáváme na měšťáky tvoříce — Revoluci“. Nikdo jiný než on tehdy neuměl napsat „I v naší generaci / už máme pamětníky / a vlastní emigraci / a vlastní mučedníky“. O rok později, kdy už nás okupovala Rudá armáda a *Pasážová revolta* vyšla na poslední chvíli na albu *Bratříčku, zavírej vrátka*, většina z nás ryla drškou v zemi ještě hlouběji.

Máme svobodu, jakou tato země neznala padesát let. Nehrozí nám politické mučednictví ani emigrace. Přesto mnozí zůstáváme čtyři roky němí od voleb do voleb (případně i při nich), plížíme se tmou s vápnem a štětkami a vzýváme Kryla. Jenomže ten by na našem místě už přinejmenším pozurážel půl vlády.

Myslíte, že ryjete drškou v zemi? Tak se zvedněte a něco dělejte.

(MF DNES, 3. 9. 2001)

Kritik dle Donutila

„Kritikům by se neměly dávat do Národního divadla vstupenky zdarma, měli by chodit za svoje,“ napsal Miroslav Donutil na internetové dotazy čtenářů Mladé fronty Dnes. V rozhovoru pro Divadelní noviny chce po kriticích, aby místo premiér chodili až na reprízy a také na další obsazení. („K etice kritika přece patří vidět obě dvě!“)

Jak rád bych třeba na *Kabaret*, o kterém budu psát, šel vícekrát! Ale na *Fidlovačku* mě pustí zdarma jen jednou. Jak rád bych muzikál *Brouci* nepopisoval jen z ptačí perspektivy! Jenže novinářské místo bylo ze všech 748 ve Spirále třetí nejhorší.

Donutilův vysněný kritik by si pokaždé koupil několik lepších vstupenek, napsal jeden článek za jeden honorář a posléze pošel hlady. Do té doby by ale měl psát jako kdysi ti brněnští. („Ne že by nám nic nevytkli, ale vždycky nabídli řešení, naznačili cestu…“) Přesně jako kdejaký popuzený opravář chce vlastně Donutil po svém nespokojeném zákazníkovi, ať mu teda poradí, když je sám tak chytrej. V tom se s nimi shodne i Jaromír Nohavica, když z Ebenovy plovárny vzkazuje kritikům, kdeže byli, když on se mořil s nějakým veršem.

„Umělec nepotřebuje kritiku, umělec potřebuje ocenění,“ mínila spisovatelka Gertrude Steinová. „Když potřebuje kritiku, není to umělec.“ Tušíme

to všichni, ale málokterý herec si to s Jiřím Adamírou přizná: „Kritika má bohužel většinou co dělat s naší ješitností a ctižádostí, méně už s naší prací." Nebo jsem snad přehlédl nějaké dopisy, v nichž by se umělci ohrazovali proti neodborným a humpoláckým kritikám, které je chválily?

„Reakce publika je pro mne rozhodující," tvrdí Donutil a jedním dechem lituje, že byla stažena „úspěšná inscenace" *Na miskách vah*. Viděl jsem ji. O přestávce odcházely hudrající davy, které se od Donutila nedočkaly legrace. Hrál skvěle.

(MF DNES, 11. 9. 2001)

Koho trestá Iva Bittová?

Pořadatelé koncertů Ivy Bittové vracejí v předprodejích lidem vstupné, protože se rozhodla až do odvolání tady nezpívat. Prý se tím brání proti „zkresleným a lživým" informacím, které o ní uveřejnily Blesk a Super.

Brání se tuze špatně. Jako by nic nevěděla o hlubinách českého bulvárního tisku, o jiných postižených ani o svém publiku.

Bulvár přece nemá čas ani ctižádost odlišovat drb od skutečnosti. Vůbec se neptá na pocity drbaných a odhalovaných, jemu jde o „čtenáře". Opravdu Bittová neslyšela o nudistických snímcích bezbranné Petry Buzkové nebo knížkách, které vyšly o Haně Hegerové a Josefu Abrhámovi, aniž by se dotyčných někdo optal na jejich souhlas? A cožpak avantgardní muzikantku světového formátu nenapadne, že ti, kdo své večery věnují její hudbě, sotva budou o polednách mudrovat nad novinkami Blesku a Superu?

Není to poprvé, co se Bittová při obraně své umělecké i lidské důstojnosti vzepřela svému okolí. V osmdesátých letech tvrdošíjně odmítala vystupovat na plzeňských Portách (vedle Ebenů, Nohavici, Merty nebo Plíhala). Před čtyřmi lety za ni musela dvě ceny Akademie populární hudby převzít její matka, později Bittová zavrhla jakoukoli spojitost s výroční anketou. Pokaždé jsem zpěvaččiným důvodům rozuměl a odmítl jsem například Kocábovu vysvětlující domněnku, že „pýcha předchází pád". K tomu, aby se někdo nechtěl svézt s reklamním kolotočem velkých firem, zas není potřeba tak velké pýchy. A o pádu koho Kocáb mluvil? Od té doby je Iva Bittová stále vyhledávanější ozdobou nejprestižnějších etnických, folkových i jazzových festivalů

po celém světě. Ten ve Vancouveru vytiskl její tvář na svá propagační trika, ještě ho mám schované. Asi žádná jiná česká skladatelka ani interpretka nenahrává v posledních letech tolik desek v takové žánrové šíři.

Nicméně tentokrát poprvé Ivě Bittové nerozumím.

Jiné by bylo, kdyby byla tak unavená a znechucená, že by nemohla veřejně vystupovat vůbec, tedy ani v zahraničí. Takto ovšem za přečiny bulváru paradoxně trestá přesně ty domácí posluchače, kterým by měla být vděčná za mnohé, především za jejich vkus a otevřenost vůči všemu novému. Nepovedené gesto je navíc i docela trpkou „oslavou" dvouletého trvání její současné akustické skupiny Čikori.

Bulvár se může smát. Kdyby Bittová koncertovala, víc už by z toho těžko vytřískal. Teď zůstane v nejhorším případě nedotčen. Pokud ze všeho nevyjde posílen o zájem koupěchtivých čtenářů.

Myslím, že Bittová by měla opět koncertovat. Ledaže by věřila, že po bulváru lze vystávkovat ohleduplnost.

(MF DNES, 8. 10. 2001)

Trojí foto umělců

Lednové noviny byly plné čtvrtstoletého jubilea Charty 77 i anticharty. Z duše mi promluvil předseda Senátu Petr Pithart, když napsal, že nejde o plošné seznamy, ale o jednotlivé lidské příběhy. Svůj příběh si pamatuji takřka po hodinách.

Ve středu 12. ledna jsem jel na desátou do porodnice na Albertově. V tramvaji jsem četl Rudé právo s článkem Ztroskotanci a samozvanci, prvním jmenovitým útokem proti těm, co Chartu podepsali. Zamrazilo mne nadvakrát: protože se tam spílalo některým mým přátelům, i proto, že jsem sám tři týdny předtím, pět minut od porodnice, v bytě Petra Uhla odmítl Chartu podepsat. Káča se narodila císařským řezem v 10.45, dali ji do inkubátoru a já až do večera učil na lidové konzervatoři.

Jakmile jsem si oddechl, že Káča přežila, začal jsem se užírat. Hranice zodpovědné občanské statečnosti byly osm let po samozápalných obětech Palacha a Zajíce jasné; já neobstál. Bál jsem se o rodinu i o práci, v šedesátých letech mě z ní už dvakrát vyhodili. Když jsem o tom napsal Josefu Škvoreckému,

utěšoval mě vzpomínkou na tajné křesťany z dob pronásledování církve. Neutěšil: tajně sympatizovat s chartisty se mi zdálo laciné. Vlastně mi přišla vhod anticharta: zapomněl jsem se stydět sám za sebe, styděl jsem se za antichartisty. A zároveň mi jich bylo líto. Zvláště těch starších, kteří toho lámání páteří a odvolávání zažili v Česku mnohem víc. Zděšeně a nevěřícně říkávali: „Oni nás nutí znova sežrat, co jsme už jednou vyblili."

Při klubových pořadech o Voskovci a Werichovi jsem lidem ukazoval a popisoval fotografie z předválečné inscenace Osvobozeného divadla, kde se posměšně napodoboval nacistický pozdrav — hajlování. Pak jsem to srovnával s fotografiemi z protektorátní manifestace umělců v Národním divadle, kde stejní herci hajlováním odsoudili — pár hodin po popravě spisovatele Vladislava Vančury — československé odbojáře. Napotřetí se tytéž tváře, bledé stejným strachem, ocitly v tomtéž Národním divadle, aby odsoudily chartisty. Dodnes nevím, jestli komunističtí organizátoři měli tak malou paměť, vkus, anebo jestli to nebyl naopak jejich ďábelský výsměch slavným hercům.

Z konzervatoře mě vyhodili v březnu. (Odboráři mi ještě dali pět stovek na pleny pro Káču.) Zakázali mi i kluby a recenzování, ale k tomu jsem se do Vánoc vrátil, často i díky antichartistům. Chartistům jsem párkrát pomohl s dokumenty o hudbě i mládeži, ale nenapsal jsem žádný. Třebaže si to Kocáb s Mertou o jednom mysleli a měli mi to za zlé. Myslím, že máme všichni do smrti o čem přemýšlet.

(Reflex, 6/2002)

Proroctví Havlovo

Zákazník: „Máte Majerovy brzdové tabulky?" Žena za pultem: „Ale my tady prodáváme desky!"

Stalo se v Ostrově nad Ohří, ověřit si to — obávám se — můžete i jinde. Proč by taky prodavačky měly znát folkrockovou skupinu, která vydala čtyři alba? V televizních estrádách to není, v rozhlase to skoro nehrají. Takže jako by to neexistovalo.

Stěžoval si mi posluchač z Liberce, že jednu nahrávku populární zpěvačky slyšel na jedné stanici za den třikrát. Ubezpečil jsem ho, že má docela štěstí:

taky ji mohl slyšet šestkrát. A nejen proto, že odpovědný redaktor tou nahrávkou nakrmil selektor, a to hned v kategorii nejvyšší rotace, zkrátka že bude rotovat ještě víc než jiné. Přiotrávit zdravého posluchače — vyjímám děti a fanoušky závislé na idolu — lze i jinak. Před pár lety jsem ve fonotéce Českého rozhlasu v Ostravě objevil na discích jakési tlusté puntíky. Vždy pouze u jedné, nejvýše dvou písniček. Nevěřícně jsem se několikrát zeptal, jestli to opravdu znamená, že z dotyčné desky se „smí" vysílat jen opuntíkované písničky. Představme si to: použít ve svém pořadu nějakou písničku Jarka Nohavici chce redaktorka kuchyňské hlídky, krajský zpravodaj, sportovní reportér, literární kritik atd. Všichni ten den ovšem nuceně zahrají stejnou. Takovou odolnost nemá ani Beethoven. (Esesáci mučili vězně i tím, že jim hodiny hráli motiv z Mozarta.)

Esesáky nemáme, mohu to vypnout. Ale neumím vypnout nechuť, jaká ve mně hlodá, když se neustálým opakováním vtlouká do lidí hrstka písniček, zpěváků, herců, komiků. Neumím vypnout pocit nedopatření až trapnosti, když se o takto „zpracovaném" umění, zábavě i žurnalistice potom hlasuje a výsledky se pak pompézně vyhlašují před celým spojeným soukromě i veřejnoprávně televizním národem, jako by šlo o korunovaci. Při statisících hlasovacích lístků je nejdůležitější, že někdo je „známý", že je pořád vidět „v bedně".

V roce 1975 napsal Václav Havel hru *Audience*. Pivovarský sládek a zároveň fízl přemlouvá spisovatele Vaňka, aby donášel sám na sebe. Čím víc Sládek pije, tím víc ho zajímá, že se Vaněk znal „osobně" s herečkou Jiřinou Bohdalovou. Jak je vlastně stará, kdy ji Vaněk „přitáhne" na pivo. Nakonec Sládek v opileckém pláči prosí: „Viď, že to pro mě uděláš?… Pak už budu vědět, že ten můj posranej život nebyl tak úplně posranej."

„Bohdalka" vyhrála TýTý poosmé a Marek Eben se po deseti ročnících s uváděním této ankety rozloučil. Myslím, že ani on už k tomu neměl co říct. Jeho následovníci většinou neměli k podobným „překvapením" ve většině kategorií co říct ani napoprvé.

(Reflex, 10/2002)

Koudelkovy židle

Rok 1961 byl rokem Pilarové, Matušky a Suchého, zkrátka Semaforu. Prvním a dlouho jediným jeho členem, s kterým jsem si tykal, byl tiskový tajemník Karel Valtera. To byla pro mne jako začínajícího redaktora Mladého světa veliká pocta, a s čím Karel přišel, to jsem otiskl. I židle, které nafotografoval amatér, študák a notorický chuďas Josef Koudelka. Říkalo se mu Safez a výstava v Semaforu byla jeho první. Tykat Safezovi žádná pocta nebyla, jen by už bylo hloupější mu nepůjčit dvacku.

Safez šel v proslulých nepřezouvaných bagančatech za svou představou, fotil Romy na slovenských dědinách, herce v Divadle za branou, pořád se chechtal, nečesal a nic neměl. Jak mu prošla drzost vymínit si na Krejčovi, režisérovi světového věhlasu, fotografování kdykoli a kdekoli na jevišti během zkoušek, to jsem nikdy nepochopil.

Karel se stal rozhlasovým redaktorem v jakémsi zahraničním oddělení, které vysílalo neznámo přesně kam a pro koho. Na všelicos hudral, jak bystří pozorovatelé dělávají, a mě mrzelo, že tak schopný člověk není využitý lépe.

21. srpna 1968 dorazily sovětské tanky.

Safez nafotil mrtvé u pražského rozhlasu. Chtěli jsme je na obal Krylova alba *Bratříčku, zavírej vrátka*. Na Pantonu se o ten snímek dlouho hádal, až se nechal umluvit ředitelem Hanušem: dal tam kluka s terčem namalovaným na zádech, takže *Bratříček* přece jen vyšel, těsně před Husákovým nástupem.

Na televizní obrazovce se místo těch, kteří odešli sami nebo je komunisté vyházeli, objevil i Karel Valtera. Svou rozhodností se jeho komentář podobal kolaborantským projevům protektorátního ministra Moravce, byl ale ještě mazanější. Karel netvrdil rovnou, že nás Sověti v srpnu osvobodili; z poválečného pomníku ve Vídni zarecitoval — dodnes to slyším — dobrou ruštinou „krasnoj ármiji, asvabadítělnici jevrópy". Konečně se uplatnil naplno. Pro Zelenkovu televizi, krásné ženy a hvězdného polského herce napsal napínavý seriál. Potkali jsme se tehdy v Jungmannově ulici. Proč prý jsem smutný. I kvůli lidem, jako jsi ty, řekl jsem mu. „Ale ruku mi snad podáš?" Ne, Karle. Usmál se, nenamítal, popřál, abych byl veselejší, a navždy mi zmizel z očí.

Safez jen na dvacet let. Mezitím fotografoval a vystavoval po celém nekomunistickém světě, vydal knížku o Romech a vychválil mu ji Cartier-Bresson. (Jako kdyby Valterovi natočil scénář Fellini.) Teď má zase v Praze výstavu. Během té předchozí, první polistopadové, mi napsal do katalogu

věnování. Katalog mi někdo ukradl, ale nevadí, Safez mi už v životě dal za ty nevrácené dvacky víc. Ještě víc než svoje fotografie.

(Reflex, 13/2002)

Prase i anděl

„Učitel vznáší se mezi prasetem a andělem," poznamenal si kdysi Leoš Janáček. A to ještě nevěděl, co obnáší výchovňák, jak účinkující nazývají výchovný pořad pro mládež.

Když jsem dostal takovou nabídku poprvé, vypadalo to slibně. Místo abych se před svou večerní poslechovou diskotékou jen tak coural po městě a utrácel peníze v antikvariátech, budu na školách vykládat o rocku, drogách, Osvobozeném divadle a ještě mi za to zaplatí. Kdysi jsme za totéž dostávali dvojku z mravů. Teď jsou klauni V&W maturitní otázka.

Pokaždé se žákům představím jako hudební kritik a nabídnu jim, ať hodinu poslouchají — když ne mě, tak aspoň hudbu — a pak ať se ptají, nač chtějí. Nejživější to zatím bylo v Ostravě, horničtí učni po mně házeli šlupkami od banánů. Některé šlupky jsem chytil, nejpřesnější vrhače jsem pochválil, po půlhodině došlo i na hudbu. Zkrátka taková čestná remíza. Nejdrtivější prohru, učiněný rekord ve zbytečnosti, jsem utrpěl se zdravotní školou v Krnově. Schylovalo se k ní jak v Shakespearovi: od rána sněžilo a technik s aparaturou jen zázrakem přijel o pouhou čtvrthodinu později. Jakýsi učitel vojensky pevně pravil, že je to lajdáctví a že takhle to bude vypadat celé. Moc se nemýlil. Jakmile jsem se plnému sálu představil, krásné žákyně uchopily židle a sesedly se do pravidelných kroužků, polovina zády ke mně. Některé vytáhly pletení. Děvčata ohleduplně špitala, jehlice cinkala o jehlici, já se potil jak u státnic a vojácký učitel odešel pobavit své kolegyně u kávy. Na konci všichni způsobně zatleskali, neptal se nikdo na nic. Dobrá byla jen ta zasněžená aparatura.

Zjistil jsem tedy, že žactvo drezurované a tupé je hudebně i jinak nedoslýchavější než bojovní rošťáci, že není velký rozdíl mezi žáky třeba z gymnázií a z učňovských škol. Přežil jsem otázku „Byl jste někdy na koncertu?" i odměnu předanou v igeliťáku plném mincí (1800 Kč). Z nejmladších ročníků jsem přestal mít ostych v Náměšti nad Oslavou. „Máte doma zvířata?"

rozhodně není nemístná otázka. Když děti načaly se svými dotazy druhou hodinu, zcela mne odzbrojily.

Především jsem se začal úplně jinak dívat na učitele. Tomu, který učí v Horní Plané hudbu, bych okamžitě zvýšil odměnu. Sledoval desky, mne i žáky a na toho, který špital nad míru, se jen krátce podíval, prstem mu beze slova ukázal na jiné místo a kluk šel jak beránek.

Po osmi letech svých pedagogických pokusů prohlašuji, co bych si jako hudební kritik nikdy netroufl: Janáčkovi rozumím.

(Reflex, 14/2002)

Dotek tanečnice

Kdesi ve Francii jednou uspořádali anketu o nejkrásnější ženské oči. Hlasující směli z každé ženy spatřit právě jen oči. Nejkrásnější měla, jak se až nakonec odhalilo, jedna žena kolem osmdesátky.

Vzpomněl jsem si na to během Velikonoc, když jsem v České televizi viděl premiéru a celý natěšený pak i opakování pořadu o Evě Kröschlové, pětasedmdesátileté choreografce s krásnýma očima, rukama, pohyby, řečí a duší. Díky seriálu Terezy Brdečkové *Ještě jsem tady* má totiž našinec usínající nudou při thrillerech a škvaření politiků v kotlích možnost sledovat neútočnou, neuhihňanou a nesebestřednou novinářku v rozhovorech s jedinci, jejichž životy neprobírá žádný obrázkový magazín, i když by vydaly na romány. A díky režisérovi Zdeňku Tycovi a kameramanovi Michalu Hýbkovi vidíme i ticho a slyšíme i jas v očích. Neboť jako se zpěvák nejlépe pozná potichu, tak se herec i tanečník poznají vsedě.

Nikdy jsem s Evou Kröschlovou pořádně ani nemluvil, teprve teď jsem si ji mohl v televizi prohlédnout. Předtím jsem nevěděl, že pochází z rodiny, která se přátelila s Masarykovými. I tak jsem ale měl z druhé ruky mnoho důvodů si vznosné a štíhlé dámy vážit a vzhlížet k ní s obdivem. Vím, že v malostranském bytě Zdeňka Štěpánka léta sedávala nejblíž hercově manželce, přestože k ní přicházela i odcházela skromně a nenápadně, jako by ani nepatřila do světa divadel a tanečních sálů. Na opačném konci Prahy, ve vysočanské továrně, čekali Kröschlovou amatérští nadšenci ze svazáckého souboru Julia Fučíka. Učila je lidové tance, a třebaže se v popularitě nikdy

nemohla měřit s takovými hvězdami souboru, jako byli Pavel Kohout, Harry Macourek nebo Alois Palouček, její „tancijoři" vyhrávali festivaly. Na těch nejlepších se poznalo, že jsou od Kröschlové, i když jen přešli ulici.

V tom, čemu se říká výrazový tanec, se stala světově uznávaným expertem. Stovkám našich herců včetně těch z Národního a z Černého divadla pomáhala, aby jejich těla lépe souzněla s prostorem i s nimi samotnými. Protože ale nikdy nevstoupila ke komunistům, učila na DAMU 37 let jako řadový pedagog. Než přišel Listopad a docentura…

Během televizního rozhovoru jsem v tmavých očích Evy Kröschlové jedinkrát nezahlédl zklamání nebo hořkost. Nejvýš snad jen mírný údiv nad tím, jak málo někdy v našem světě znamená slušnost. Velice spravedlivé mi však připadá, když se dobrota a elegance ženina srdce promění v oči tak krásné, že bych se do nich díval celé Velikonoce.

(Reflex, 15/2002)

Lži vypalovačů

Když mě pirátské přepalování kompaktních disků pálí už léta, proč o něm píšu až teď? Protože je to složitý problém. A taky se špatně píše, když máte předem jistotu, že proti vám budou i vaši přátelé. Ale už to pokrytectví — firemní, pirátské i své vlastní — nemohu vydržet.

Hudba se kradla už za Mozarta. Mnozí hráli jeho operu *Únos ze serailu* pirátsky a skladateli, mimochodem zadluženému až po uši, nedali ani zlatku. Kdyby Jaromíru Vejvodovi platili všichni, kdo hráli jeho polku *Škoda lásky*, mohl mít všechny hospody v Modřanech.

Naše doba vylepšila ochranu autorských i jiných práv, ale piráti nejenže udrželi s ochránci krok, dokonce je předběhli. Dnes se prodává víc prázdných disků než nahraných. Kdo nevypaluje, okrádá rodinu. A bude hůř. Pro koho? Pro hudbu prý ne. Písničkář Jan Burian vyhlásil před dvěma lety akci Kopírování zachraňuje hudbu. „…když budeme hudbu kopírovat, tak přestane být efektivním byznysem a nebude už tak výnosné ji produkovat… Dělat písničky pro peníze je jako spát s někým za úplatu."

Předně hudbu dělal pro peníze mnohokrát i Mozart. Dále: ne každá hudba prodávaná na CD je efektivním byznysem. Desítky malých firem žijí

z ruky do úst, a kdo třeba kopíruje folklorní disky vydávané Jurou Plockem nebo rock na značkách Indies či Black Point, ten okrádá producenty, jimž by spíš měl v zájmu zachování dobré hudby dát něco navíc.

Gramofonové megafirmy ovšem hájí přemrštěné ceny svých disků naprosto směšně. Pokud za desátou reedici (jejíž výrobní náklady se blíží k nule) chtějí stejně jako za nově nahrané album, je to, lidově řečeno, zlodějna. Na druhé straně pirátským vypalovačům už připadá drahé všechno. Mnoho mladých lidí si myslí, že cédéčka by měla být úplně zadarmo. A nenechme se mýlit tím, že podle zákona si jednu kopii pro vlastní potřebu může zhotovit každý. Existují totiž party školáků, které vypalují od každého cédéčka po stovkách kusů.

Nerozumím technice natolik, abych posoudil, zda hudební průmysl podcenil šíření hudby na internetu, jak šikovně či nešikovně vzdoruje počítačovým pirátům a jestli opravdu „skončí na smetišti dějin", kam ho — i za prohraný boj s kopírováním cédéček — posílá Miloš Čermák (Lidové noviny, 8. 3. 2002). Soudím ale, že kdo chce pomoci muzikantům, může jim za kopírované cédéčko poslat nějakou korunu. Kdo chce krást, krade. Jako ti, co nic neposlali Mozartovi. Aspoň ale netvrdili, že chrání hudbu.

(Reflex, 20/2002)

Rozhlas poražen?

Veřejnoprávní rozhlas i televize jsou minová pole českého života. Vybuchují na nich ředitelé, šéfredaktoři, radní i poslanci. I zprávy o těchto událostech mají válečný charakter. Český rozhlas byl poprvé poražen — hlásil pětisloupcový titulek Lidových novin (13. 5.). „Vede mě to k hlubokému zamyšlení," zachmuřil se ředitel poraženého, Václav Kasík. „Ale cokoliv říkat nyní by bylo předčasné."

Jaká že to hrůza postihla dům na Vinohradské číslo dvanáct? Inu, podle průzkumu Media Projektu byla nejposlouchanější z mnoha stanic Českého rozhlasu stanice Radiožurnál „vůbec poprvé v historii předstižena v počtu posluchačů soukromým rádiem". Zatímco Radiožurnál prý poslouchá denně téměř milion posluchačů, Impuls, považte, o padesát tisíc víc!

Pro soukromá rádia je poslechovost otázkou života a smrti, neboť s jejím snížením klesá i zájem inzerentů. Proč má ale strašit veřejnoprávní rozhlas, na který si všichni povinně platíme a očekáváme od něj něco zcela jiného než od bulvárních továren na tempo, úsměv a řev? Snad proto, že starého psa novým kouskům nenaučíš: ti dnešní redaktoři Českého rozhlasu, kteří se coby dřívější zaměstnanci soukromých stanic třásli před každým průzkumem, na to těžko zapomenou. Možná i proto, že s čím kdo zachází, tím také schází: hrdost bývalého ředitele Vlastimila Ježka na Radiožurnál byla nesmírná, vítězná poslechovost byla refrénem tehdejších hodnocení. Rozhlasoví radní užuž Ježkovi darovali dalších šest let ředitelování, nebýt toho, že mu po věcné Rejchrtově kritice (mimochodem opět v Lidových novinách) povolily nervy.

Z pohledu dlouholetého externisty, který však nikdy v životě nebyl v žádném rozhlasu zaměstnán, bych řekl, že „porážka" Radiožurnálu je nafouklá fráze poklesléhо žurnalismu a pláč na špatném hrobě. Aby se nám ještě po dnešní poslechovosti vysloveně zpravodajské stanice jednou nestýskalo. Úmysl konkurovat Rádiu Impuls lepší hudbou je chvályhodný, ale Kasíkovo „rozhodně chceme méně experimentů" mi zní vinou své neurčitosti výhrůžně.

Vážné problémy Českého rozhlasu, nad kterými by se měl každý ředitel včetně současného zamýšlet, vidím jinde. Náš kolos má nadbytek prostoru a lidí. Zbavuje se však nejlepších: příkladem za všechny jsou dvě reportérky, ostravská Dagmar Misařová a hradecká Lenka Jaklová. Nemá vyjasněno své veřejnoprávní určení. Ba hůř: mnohým smrdí už samotný ten pojem. Hudbě velí selektory a těm prý přání „běžných" posluchačů. Neboť erbovním znakem této robotizace jsou procenta.

(Reflex, 21/2002)

Určitá míra facky

Už pár týdnů po 25. únoru 1948, kdy vládu věcí našich převzali komunisté a jejich lidoví milicionáři, ale ještě chvíli jsme mohli „chodit na náboženství", nám tam profesor Josef Hájek vyprávěl, že máme předsedu vlády, který neumí česky. A jak je prý hrozné, když Gottwald demokracii vyslovuje jako demogracii. Tetelili jsme se, malí čeští bratři, strachy i obdivem ke svému

knězi netušíce, že bude hůř, i s češtinou komunistických tajemníků: Biľak bude bienále vyslovovat jako beniále a Jakeš plést broilery s boilery.

Po listopadu 1989 mateřština našich zastupitelů pookřála. Také se poněkud změnilo její minové pole: občasnými výbuchy netrpí náš sluch, ale rozum. Rekord mezi polistopadovými stylisty drží starosta Magnetizovců. Televiznímu reportérovi, který se vyptával na starostovu účast ve rvačce s místním spoluobčanem, odpověděl: „Do určité míry jsem mu jednu vrazil." Takové veřejné vyznání ovane našince uvyklého Grebeníčkovu debilování a Zemanovu idiotování poezií takřka pavučinovou.

Ani předseda Poslanecké sněmovny Václav Klaus, držitel mnoha čestných doktorátů (kdo nevěří, najde je ofotografované v knize *Na rovinu*), si nevede v utkání s češtinou nezajímavě. Však také nedávno prohlásil, že si své texty píše sám, „ne že je jako Buzkové či Kasalovi píší agentury". Žádná agentura rozhodně není tak básnivá ani karbanická, aby vymyslela větu: „Doufám jen, že pan prezident bude hrát pozitivní kartu." Jak jsem to četl, hned mě napadlo, jaká by byla ta negativní karta. Cinknutá? S obrazným vyjadřováním je to vůbec ošidné. „Kasparov také dopředu neanalyzuje 36. tah, ale promýšlí, jaké zvolí zahájení" — přirovnal onehdy Klaus strategii ODS k šampionu královské hry, pročež jak na zavolanou Kasparov v pražském rozhovoru prohlásil, že někdy myslí i dvacet tahů dopředu.

Jak ve starorakousko panské sněmovně si museli připadat mnozí poslanci po Klausově výzvě: „Moc prosím, abychom si tady osvojili elementární móresy." Pokud ovšem vůbec věděli, že móresy, už za našich rodičů „divné způsoby", za císaře pána znamenaly opravdu jen „způsoby".

Ale nešť. Hemžení sebevědomých rétorických figurek je pořád snesitelnější než sevřené šiky politiků-otomistů, pro které je všechno a vždy „o tom, že". A nikde nablízku určitý pohyb z Magnetizovců.

(Reflex, 22/2002)

Zvláštní vztahy

Nemohu potvrdit, že bývalý primátor Jan Kasl „nic postřehnutelného v životě Pražanů nezměnil". (Jana Bendová, MF DNES, 30. 5.) Mně pomohl pootevřít bránu do světa etnické hudby na předloňském festivalu WOMAD

na Letné. Afričany, Asiaty ani Iry v tibetském stanu na Letenské pláni hned tak znova neuvidíme. Řekl bych, že v kultuře vůbec měl Kasl docela šťastnou ruku, alespoň na spolupracovníky. Myslím třeba ty, co pod vedením Michala Prokopa ze zdánlivě ztraceného projektu *Praha 2000 — evropské město kultury* vytěžili něco obstojného, občas i nezapomenutelného, jako bylo plující divadlo bratří Formanů.

A třebaže nežijeme v dobách, kdy prezident Masaryk považoval společenské chování za tak důležité, že zaměstnával Gutha-Jarkovského jako ceremoniáře, přece jen mi bylo příjemné — a snad i jiným prospěšné — mít za primátora člověka, který vystupoval inteligentně, kultivovaně a přitom neokázale. V této souvislosti jsem proto ustrnul nad detailem z jiného komentáře na mladofrontovní primátorské stránce: Kasl prý „založil svou pozici na zvláštních vztazích s Václavem Klausem a vlivnými médii, které obratně organizovala jeho manželka". (Bohumil Pečinka) To je jak z udání načmáraného gottwaldovskou babicí, uliční desítkářkou. Pečinka jedním dechem, bez jediného faktu, urazil Klause, Kasla, Kaslovou i anonymní, zato „vlivná" média. Jak „zvláštní" to musely být vztahy, když Kaslovi tolik pomohly, a co Pečinkovi brání je popsat? Snad nebudeme následovat komentátorovu metodu a ptát se paní Pečinkové?

Vztahy „lidí nahoře" k jejich okolí jsou jistě veledůležité. Není nad to je zkoumat konkrétně. Jak tak třicet let jezdím po republice, mám mezi kamarády náhodou i tři, kteří o sobě navzájem dodnes nevědí: břeclavského inženýra, kuřimského publicistu a novojičínského osvětáře. Všichni v jednu dobu horlivě organizovali výjezdy stejného předního politika po jejich končinách. Ptal jsem se jich proč. „Protože má tah na bránu," shodovali se takřka doslova. Po čase toho všichni nechali. Znovu jsem se každého zvlášť zeptal proč. „Protože naslouchá jen tomu, kdo s ním souhlasí." Žádný z těch tří kamarádů se nikam nešplhal, s oním politikem ani s žádným novým. Takovým se říká nezávislí odborníci. Odborníky byli vždycky, k nezávislosti se propřemýšleli. Čím víc jich komentátor zná, tím méně je závislý na drbnách.

(Reflex, 23/2002)

Salvátor i Salvátor

Zeptáte-li se v Praze, kde je kostel svatého Salvátora, správná odpověď zní: Který? Katolický v jezuitském Klementinu, nebo evangelický na rohu Kostečné a Dušní? Jsou od sebe jen pár set metrů a občas v nich dokonce slouží mši stejní kazatelé. Týden před svým jmenováním farářem u Salvátora (evangelického) kázal u Salvátora (katolického) Miloš Rejchrt. V různých etapách svého života i textař, skladatel a zpěvák skupiny Berani, překladatel, topič, mluvčí Charty 77, vedoucí rozhlasové redakce náboženského života, člen Rady České televize.

Jestli si dobře pamatuji, poznal jsem ho kdysi uprostřed normalizace čili umrtvení jakéhokoli duchovního života, nad nímž neměla kontrolu KSČ, její estébáci a jiní referenti. Zároveň jsem tehdy prvně dostal z první ruky informaci, co je to ekumenické hnutí: to se zkrátka u někoho v bytě sešli lidé z nejrůznějších církví, aby se navzájem poslouchali. Toho večera jsme si hráli a rozebírali písničky Boba Dylana s křesťanskou tematikou. Když se někdy vzpomíná, co udělali komunisté dobrého, hned si vzpomenu: spojili slušné lidi, kteří s nimi nechtěli mít nic společného. Mnohým to spojení vydrželo i poté, co — slovy Jiřího Dědečka — šel rudoch od válu.

Rejchrt si při svém kázání mimo jiné přál, aby se oba Salvátorovy chrámy tak přiblížily, že pokud si je někdo náhodou splete a zabloudí do toho druhého, nebude mu to tolik vadit. Dlouho se o tom mluvilo ještě po kázání, při čaji v sakristii. Nedokáži posoudit, kolik tradic té či oné církve se v té debatě otřáslo, ale když například Tomáš Bujna líčil pestré prostředí nuselského sboru Církve československé husitské, vybavily se mi vzpomínky na kalifornské hippies a jejich všeobjímající lásku k jakékoli hudbě, filozofii či vůbec životnímu způsobu.

Naslouchali jsme celá rodina, u nás doma to máme ekumenicky vyřešené jednoduše. „Jsem věřící, ale nejsem blbec," přepsala si odkudsi na dveře moje dcera. Praktikuje to tak, že sem tam chodíme k oběma Salvátorům, ona s ženou jako pokřtěné katoličky ovšem více „k Halíkovi". Rozuměj: na kázání Tomáše Halíka, kde bývá víc mladých lidí než na utkáních basketbalové ligy. Já už se těším na Miloše Rejchrta, jako jsem se těšíval na jeho předchůdce Sváťu Karáska. Beran jako beran, zpívat, mluvit a být dobrými pastýři dovedou oba.

A brzy to všechno probereme s biskupem Václavem Malým na nějaké naší vícehodinové procházce noční Prahou.

(Reflex, 24/2002)

Nechme katy žít

„Tak co, ty kate?" pozdravil loni u snídaně na divadelním festivalu v Plzni vynikající režisér znamenitého teatrologa, aby tak humorně navázal na jejich předchozí večerní spor, jestli je dobré přijmout pozvání do televizní *Katovny*. Sedmdesátiletý „kat" dal mladšímu vtipálkovi facku a ten mu ji vrátil.

Ruční setkání obou rodilých Hanáků přinejmenším ukazuje, že kritický pořad probouzí v divácích i mužnější reakce, než je Knížákovo chrobákovské „zvedám všechny končetiny za odstranění Katovny" (Reflex, č. 23). Zároveň ovšem z epizody vyplývá, že čerstvé rozhodnutí vedení ČT odvolat z *Katovny* moderátory Justa a Rejžka může být podloženo hmatatelným diváckým odporem a nemusí být nutně jen „pokusem ODS o zasahování do veřejnoprávní ČT" nebo „personálním kotrmelcem pana Balvína", jak by vyplývalo z názorů Petra Jánského (Lidové noviny, 13. 6.).

Ostatně sám jsem *Katovnu* několikrát kritizoval veřejně a naposled neveřejně, 14. února dopisem Vladimíru Justovi. (Protože mi dodnes neodpověděl, nevím, jak to tam dopadá s dopisy vůbec.)

Odvolání zakladatelů *Katovny*, k němuž má dojít v září, proto mohu pochopit, ale nemohu s ním souhlasit. I se všemi Rejžkovými mimouměleckými osobními útoky, Justovým skákáním do řeči a častým zmatením pojmů krása a mravnost (kamuflovaným kádrováním) je *Katovna* i pro mne „ojedinělý pořad nezávislého kritického myšlení, byť značně elitního a intelektuálního" (Vladimír Úlehla, Lidové noviny, 10. 6.). Navíc se viditelně zlepšuje: hosté jsou zřetelně zváni z opačného názorového břehu a víc předem připravení na sporná témata. Zvláště názory divadelního kritika Vladimíra Hulce, ale i Martina C. Putny, Josefa Chuchmy a dalších hostů jsou argumentované a vyhraněné, někdy proti moderátorům, někdy proti všem. (Putnova obhajoba Vieweghovy prózy.)

Česká televize nespáchala přede dvěma lety žádné harakiri, když dala volnou ruku Vladimíru Justovi, vedle Ludvíka Vaculíka držiteli největšího počtu

novinářských ocenění včetně ceny F. X. Šaldy, a Janu Rejžkovi, jehož talent i typ snad nejlépe jednou vyjádřil dokumentarista Jan Špáta: „Člověk ty jeho kritiky vždycky rád čte, ale taky se vždycky bojí, aby to příště nebylo o něm." Doufám, že náčelníci z Kavčích hor nečekali od kontroverzních publicistů umírněnost, poslušnost či dokonce vděčnost. Toho všeho je ve veřejnoprávních lovištích přemnoženo.

(Reflex, 25/2002)

Grebeníčkovi troubové

„To je bordel, ti komunisté jsou padlí na hlavu." „To není možný, ti komunisté jsou úplně pitomí." Tyto výroky vojáků své jednotky oznámil 19. srpna 1971 poručíkovi kontrarozvědky Z. Kirchnerovi četař absolvent Miroslav Grebeníček. Bylo mu tehdy čtyřiadvacet. Když byla stejně mladá JUDr. Hana Marvanová, psal se rok 1987. Marvanová chodila do soudních síní povzbuzovat politické vězně. Dva roky nato komunisté zavřeli i ji. Po listopadu 1989 se oba stali poslanci: osvobozená Marvanová i Grebeníček, od roku 1975 člen KSČ a od svých devětatřiceti univerzitní docent.

„Lidé vás nemají rádi," oznámil Grebeníček Marvanové v televizní debatě po volbách, kde KSČ dostala o čtyři procenta víc než koaličníci s Marvanovou. Taky jí řekl, že se v dalších volbách postará, „aby byl náš výsledek takový, abyste se už příště nedostali k lizu".

Proti řečem stranického předka Gottwalda, který v meziválečném parlamentu sliboval zakroutit svým odpůrcům krkem, je docentův čtyřletý lízací plán učiněná něha. A poté co ze soudruhů už vyprchala slavnostní slivovice, je i čas na střízlivou matematiku. Především: 882 653 hlasy pro komunisty znamenají necelých jedenáct procent oprávněných voličů. Pouze jejich jménem se tedy může Grebeníček utrhovat na Marvanovou. Za lidi uvažuje a počítá i nová komunistická poslankyně, jednadvacetiletá Kateřina Konečná: „Konečně se ukázalo, že vlády, které tady dvanáct let vládly, lidem nevyhovují." O těchto vládách a vládnoucích stranách si mohu myslet všelicos, ale ČSSD a ODS dostaly dohromady 54 % hlasů, což je třikrát víc než komunisté.

Zpanikařil ovšem i nezvítězivší Václav Klaus, když vymyslel, že největší volební tragédií je „vítězství komunistů nad všemi“. A pocitu marnosti propadli i ti, kteří varují vítěznou sociální demokracii před spolkem s koalicí a „chaoty z řad občanské společnosti“, jak politolog Bohumil Doležal ocejchoval kněze Svatopluka Karáska a herečku Táňu Fischerovou. Přímo tak Špidlu nutí, aby porušil předvolební slib i usnesení bohumínského sjezdu. „Nevěřím, že by ČSSD nadřadila jakési usnesení, notně staré a silně zideologizované, nad realitu,“ přilízává se k vítězům Grebeníček. Jak si nevzpomenout na Gottwalda, který zapomněl na „staré“ sliby zemědělcům a živnostníkům a v poúnorové realitě 1948 jim všechno ukradl? „Toho, kdo má ideologické temno, mohu jen litovat,“ soucítí Grebeníček. „Je to prostě trouba.“ Děkuji, soudruhu docente, nevadí.

(Reflex, 26/2002)

Předčasný Evropan

Jen tak na půl oka jsme v televizi zahlédli, jak se v rakvi pokryté slovenskou vlajkou vrátily ze Spojených států ostatky Milana Hodži. Žádného našeho politika nenapadlo třeba podat při tom premiérovi Mikuláši Dzurindovi ruku. A přece jsme patřívali do jedné demokratické republiky a Hodža byl v šesti jejích vládách ministrem čtyř resortů a nakonec v letech 1935–1938 i premiérem.

Snad mohl být po Masarykovi i prezidentem. Dodržel však staré úmluvy, podpořil o šest let mladšího Edvarda Beneše a svou kandidaturu opakovaně odmítl, i když mu ji nabízela jeho agrární strana, nejsilnější v předmnichovské republice.

Hodža byl vedle Andreje Hlinky zřejmě nejvýraznějším slovenským politikem; jistě nejkvalifikovanějším. Ve dvaadvaceti začal vydávat Slovenský deník, v sedmadvaceti se stal poslancem uherského sněmu, ve čtyřiceti (1918) získal ve Vídni doktorát filozofie. Kdo ví, čím by se stal on i Slovensko, kdyby po atentátu na arcivévodu Ferdinanda nevypukla první světová válka: Hodža se s následníkem trůnu stýkal a získával jej pro myšlenku federalizace Uher a tedy i „samobytnosti“ Slovenska.